

Essay Reviews

Stylistyka a pragmatyka – stan i perspektywy w stylistyce polskiej

MARIA WOJTAK
(Lublin)

Poszukiwanie nowych koncepcji, metod, obszarów badawczych zbliża stylistykę, ostatnio także stylistykę słowiańską, ku pragmatyce. Zakresy powiązań obu dyscyplin są jednak na tyle złożone, że nie zdołano do tej pory precyzyjnie określić relacji między nimi. M. N. Kożyna (1997, 6) powiada, że pragmatyka i stylistyka „podążają sobie na spotkanie”. Stylistyka dlatego, że zwraca się stopniowo ku badaniu obiektów bardziej szczegółowych (mowa oczywiście o stylistyce funkcjonalnej, która oprócz stylów funkcjonalnych opisuje substyle i gatunki wypowiedzi), pragmatyka zaś ze względu na zainteresowanie całymi tekstami – przechodzenie od pojedynczych aktów mowy ku dyskursowi i typologii tekstów. Podstawową płaszczyznę zbliżenia wyznacza obiekt badań, którym jest komunikacja językowa. Wiele aspektów owej komunikacji wchodzi w obręb zainteresowań zarówno stylistyki, jak i pragmatyki. Obie dyscypliny odwołują się do modelu komunikacji obejmującego trzy elementarne składniki: nadawca – tekst – odbiorca, uwzględniają sytuację, rozważają problem efektywności (fortunności, skuteczności) wypowiedzi itd. (por. na ten temat m. in.: Sandig 1986, 1995; Kożyna 1997; Hoffmannová 1997). Upraszczając zagadnienie można więc mówić o wspólnym punkcie wyjścia (obiekcie badań), a odmienności celów, metod i zadań badawczych. Stylistyka funkcjonalna charakteryzuje przede wszystkim zróżnicowanie języka, grupuje więc wypowiedzi w klasy odpowiadające określonym sferom komunikacji (obsługujące te sfery). Pragmatyka natomiast skupia uwagę na konkretnych wypowiedziach (często pojedynczych działaniach językowych) jako składnikach procesu komunikacji.

Stylistyka i pragmatyka mogą być uznane za dyscypliny pokrewne. Stylistyka będzie jednak mogła w pełni twórczo wykorzystać dokonania pragmatyki, jeśli uwzględni osiągnięcia kolejnej pokrewnej dyscypliny, jaką jest tekstologia. Płaszczyzną zbliżenia i porozumienia wszystkich siostrzanych dyscyplin może się stać wieloaspektowa analiza gatunków wypowiedzi. Jest to ten obszar badań, w obrębie którego wymienione dyscypliny mogą się dopełniać dążąc do integracji. Nim jednak ziści się tak wyznaczona perspektywa, o ile w ogóle ziścić się może, warto rozważyć, co pragmatyka i nauka o tekście mogą wnieść do stylistyki. Jaki kształt, innymi słowy, przybrać może nurt badań stylistycznych określany jako stylistyka pragmatyczna czy pragmastylistyka?

Stosunkowo słabo jeszcze zarysowana w Polsce dziedzina stylistycznych dociekań czerpiących z pragmatyki nawiązuje do niemieckiego odłamu stylistyki pragmatycznej. Założenia metodologiczne tego nurtu opracowane przez B. Sandig (1986) są precyzyjnie zreferowane w rozprawie J. Mazura (1990), uwzględnione zaś w charakterystyce wybranych gatunków wypowiedzi (por. Wojtak 1990; 1991; 1992a, b; 1996; Witosz 1997; Żmigrodzka 1997), choć nie zawsze są to opisy stylistyczne.

W ramach wspomnianego nurtu stylistyki pragmatycznej podjęto próbę spożytkowania pojęcia działania językowego (aktu mowy) przez badanie wzorca działania (wzorca tekstowego i stylistycznego), dookreślającego działania językowe przypisywane na mocy konwencji danemu typowi wypowiedzi. Styl jawi się w takim ujęciu jako rodzaj wykonania działania językowego, jako aspekt owego działania i jest ściśle związany z procedurą wyboru: określonego wzorca działania, wzorca tekstowego i stylistycznego. Analiza stylistyczna obejmuje więc warianty wzorca tekstowego, czyli strukturę podstawową, strukturę maksymalną oraz struktury alternatywne. Bardziej szczegółowe opisy powinny zaś dotyczyć sposobów kształtowania poszczególnych składników określonego wariantu wzorca. Badanie tekstów reprezentujących jeden gatunek wypowiedzi pozwala wyznaczyć tendencje stylizacyjne, dookreślić reguły konwencji i zakres swobody w formowaniu stylistycznej szaty tekstu (por. m.in.: Wojtak 1990, 1996).

Narzędzia badawcze, wypracowane przez wspomniany nurt stylistyki pragmatycznej, sprawdzają się przede wszystkim w analizach tekstów użytkowych o stosunkowo ubogim potencjale illokucyjnym (bardzo mocno ograniczenie to akcentuje Hoffmannová 1997, 102). Dodać można, że tak zaprogramowane analizy są najbardziej przydatne w badaniach dotyczących wypowiedzi o koniunkcyjnym układzie illokucji. Układ taki dotyczy, zgodnie z ustaleniami Rosengrena (zob. Żmudzki 1990, 152), zbioru illokucji, które nie są zhierarchizowane, tworzą jednak całość komunikacyjną. Stosunkowo precyzyjnie można opisywać

zatem właściwości stylistyczne drobnych tekstów, np. ogłoszeń matrymonialnych (por. Sandig 1986; Mazur 1990; Wojtak 1990, 1991). Wzorzec tekstowy i jego warianty rysują się w odniesieniu do tego typu wypowiedzi klarownie, gdyż dominuje w nich jedna illokucja, pozostałe zaś (o ile się pojawiają) mają status illokucji suplementarnych (stanowią rozszerzenie illokucji głównej). Podstawowa wersja wzorca obejmuje następujące składniki: **kto pozna (w celu zawarcia małżeństwa) kogo miejsce kierowania ofert**. Modelową realizację można więc zredagować w następujący sposób: *Pani pozna pana. Oferty nr... kierować...* (por. Wojtak 1990, 1991). Analizy o nachyleniu pragmatycznym są o tyle ważne, że mogą pomóc w ustalaniu różnic w sposobie widzenia danego składnika rzeczywistości przez przedstawicieli różnych kultur.

Zadawalające rezultaty uzyskuje się także w analizach nieco bardziej skomplikowanych działań komunikacyjnych, pod warunkiem, jak wspominałam, że konglomerat illokucji przypisywanych wypowiedzi tworzy układ koniunkcyjny. Obserwacja dotyczy zarówno tekstów zrytualizowanych, a więc takich, w których dominuje jeden wzorzec, jak i wybranych tekstów nie objętych tak mocnymi okowami konwencji. W grupie pierwszej sytuują się dla przykładu wypowiedzi modlitewne, zwłaszcza modlitwy ustalone, i inne teksty kultowe. Rekonstrukcja wzorca tekstowego i opis sposobów wyrażania (stylizowania) jego składników pozwalają scharakteryzować podstawowe wyznaczniki stylu wypowiedzi (por. Wojtak 1992a, 94-95). Grupę drugą mogą reprezentować horoskopy gazetowe z następującymi wariantami wzorców tekstowych: wersja podstawowa: **kto komu {przepowiada przyszłość} czas obowiązywania przepowiedni**; wersja maksymalna: **kto komu {przepowiada przyszłość radzi (udziela przestróg, nakazuje lub zakazuje) ocenia pociesza} czas obowiązywania przepowiedni**; wersje alternatywne. Układ illokucji jest, jak widać, koniunkcyjny. Wypowiedzi horoskopowe zawierają bowiem z reguły przewidywania dotyczące losów osób (czytelników) spod określonego znaku zodiaku, a więc horoskopowe przepowiednie, a oprócz tego: rady, przestrogi, pouczenia, charakterystyki, konsolacje. Konkretnie wypowiedzi mogą mieć zredukowany potencjał illokucyjny – jedna intencja z repertuaru przewidzianego we wzorcu maksymalnym lub kilka intencji w dowolnych układach (radzie dla przykładu może towarzyszyć charakterystyka i pocieszenie, przestrodze przepowiednia, zakazowi pociecha i ocena itd.).

Przedstawiona wersja stylistyki pragmatycznej nie zasługuje, moim zdaniem, na zbyt surową krytykę. Pojęcie wzorca tekstowego, opis reguł wyboru wariantu wzorca oraz charakterystyka sposobów stylizowania składników wzorca poszerza znacznie naszą wiedzę na temat stylu tekstów użytkowych. Warto uz-

mysłowić sobie ponadto, że precyzyjny opis ich wyznaczników stylistycznych nie musi być jedynie sztuką dla sztuki. Może wydatnie wspomóc stylistyczne analizy utworów literackich, w których obserwuje się stylizację na teksty użytkowe. Wiedza na temat stylistycznego ukształtowania tekstów użytkowych, a także umiejętność stosowania metody ich analiz, wypracowanej w obrębie charakteryzowanego nurtu stylistyki pragmatycznej, może być traktowana jako bardzo użyteczna dla tych filologów, którzy opisują i interpretują utwory artystyczne o sylwicznej kompozycji, a więc takie, w których zastosowano technikę kolażowego montażu (bardziej szczegółowo piszę o tym w oddzielnym studium – por. Wojtak 1997/98). Sąd J. Hoffmannovej (1997, 102) o nieprzydatności metod analiz stylistycznych, wypracowanych przez stylistykę pragmatyczną w wydaniu niemieckim, do interpretacji właściwości stylistycznych utworów literackich wydaje się w tym kontekście zbyt arbitralny.

Aparat pojęciowy przedstawianego nurtu stylistyki pragmatycznej, a także metody analiz pozwalają w nowym świetle widzieć zagadnienie wyboru stylistycznego. Jest to, jak wiadomo, fundamentalne pojęcie stylistyki lingwistycznej, pojęcie sporne, w rozmaity sposób dookreślane, stosowane nawet w definicji stylu (zob. Wojtak 1990, 1992b i wskazaną tam literaturę). Stylistyka pragmatyczna stwarza możliwość postrzegania wyboru jako procesu złożonego z wielu faz, co nie oznacza, że każda faza musi być realizowana w konkretnych działaniach komunikacyjnych. Składnikami (fazami) tak postrzeganego wyboru są: 1. wybory modelowe, dostosowujące zachowania językowe do sytuacji i obejmujące wzorzec działania i wzorzec tekstu oraz jego wariant, działania składowe i ich wzorce, językowe wypełnienie składników wzorców; 2. konkretne wybory na wszystkich wymienionych płaszczyznach (zob. Sandig 1986, 129). Przedmiot wyboru jest więc traktowany szerzej niż w stylistyce tradycyjnej, zwłaszcza w tzw. stylistyce środków (por. Kożyna 1993).

Analiza jednego typu wypowiedzi umożliwia bliższą charakterystykę wspomnianych wyborów konkretnych. Nadawca, który wybrał podstawowy wariant wzorca tekstowego, ma niewielkie pole możliwości dalszych wyborów. Liczne składniki tak kształtowanego tekstu podlegają procesom standaryzacji. Wybór wzorca alternatywnego poszerza strefę wolności. Twórca wypowiedzi może wtedy: a) zmienić kompozycję wzorca przy zachowaniu konwencjonalnych sposobów językowej konkretyzacji składników (zmiany kompozycji zaś to zwykle: redukcja, poszerzenie struktury lub kontaminacja struktur), b) zastosować zarówno oryginalną kompozycję, jak i osobliwą szatę słowną. Charakterystyka owych wyborów w odniesieniu do klasy wypowiedzi reprezentujących określony gatunek umożliwia interpretatorowi odtworzenie technik stylizacji typowych

dla gatunku (zob. Sandig 1986, 149). Wybory stylistyczne jawią się więc jako działania kompleksowe i często zautomatyzowane (technika typizowania). Konkretnym działaniom komunikacyjnym przypisać można wiązkę wyborów, a umiejętność dokonywania właściwych wyborów traktować jako składnik czynnej kompetencji stylistycznej, czyli tego zbioru umiejętności, jaki musi opanować nadawca, by sformułować wypowiedź stosowną w danej sytuacji (por. uwagi Gajdy 1990, 72, a także konceptualizację pojęcia kompetencji stylistycznej w pracach Sandig 1986; 1995, 40).

Na koniec tej, z konieczności skrótowej, prezentacji nurtu stylistyki pragmatycznej ugruntowanego w Niemczech trzeba przypomnieć, że postuluje ona ostatnio badanie stylistycznych wzorców działania (wzorców stylu), zwanych także procesami formułowania. B. Sandig (1995, 37) wymienia najważniejsze z nich: KSZTAŁTOWAĆ, INDYWIDUALIZOWAĆ, CZYNIĆ ZROZUMIAŁYM, ODSZTĘPOWAĆ OD CZEGOŚĆ. Styl jest ujmowany jako zjawisko kompleksowe i relacyjne, a więc zmienne, co nie ułatwia analiz, które muszą obejmować wzorzec tekstu, typowe sytuacje użycia oraz realizacje konkretne (por. Sandig 1995; Püschel 1995, 313).

Istotną zdobyczą omawianego nurtu stylistyki jest więc powiązanie analiz stylistycznych i charakterystyki stylu oraz samego pojęcia stylu z tekstem ujmowanym dynamicznie. Doprowadziło to jednak do absolutyzacji intencji i do swoistego paradoksu – poszerzając pojęcie stylu o parametry pragmatyczne usunięto z pola widzenia jego wyznaczniki formalne. Sami stylistycy niemieccy dostrzegli, że nastąpiło w związku z tym rozmycie konturów pojęcia stylu – stąd postulat (sformułowany przez Fix 1995) powrotu do pojęcia KSZTAŁTU (FORMY) i uwzględnienia tej kategorii zarówno w konceptualizacji pojęcia stylu, jak i w analizach stylistycznych. Należy się więc spodziewać w najbliższym czasie znaczących modyfikacji niemieckiego odłamu stylistyki pragmatycznej.

Polską stylistykę wyróżnia wielonurtowość badań, prowadzonych w ramach różnych opcji metodologicznych (zob. Gajda 1995). Nurt dominujący stanowiła do tej pory oryginalna wersja stylistyki funkcjonalnej. W ostatnich latach pojawiły się jednak zarówno rozprawy metodologiczne, jak i analizy łączące styl z tekstem. Zarysowały się przy tym dwie opcje: a) **statyczna** (tak ją roboczo można nazwać) wyznaczająca stylistyce dość bogaty zakres badań związanych z charakterystyką tekstu jako wytworu komunikacyjnej aktywności człowieka, jako zorganizowanej całości komunikacyjnej – por. postulat stylistycznej interpretacji problemów delimitacji tekstu, funkcjonalnej perspektywy zdania, koherencji wypowiedzi oraz typologii tekstów zawarty w rozprawach Dobrzyńskiej (najpełniejsza prezentacja w artykule z roku 1996, zob. też Gajda 1996); b) **dy-**

namiczna, w obrębie której mieszczą się przywoływane już analizy tekstów użytkowych, sytuowane w perspektywie pragmatycznej.

Wydaje się, że stylistyczne badania gatunków wypowiedzi, modeli tekstów oraz konkretnych wypowiedzi nabierają w Polsce dynamiki w związku z rozwojem genologii lingwistycznej i tekstologii. Trudno w tej chwili przewidywać zakres i kierunki tych badań. Można się jednak pokusić o zarysowanie określonej perspektywy. Istnieje potrzeba wiązania stylu z gatunkiem wypowiedzi i tekstem i uczynienia głównym przedmiotem badań stylistycznych tekstów oraz ich zespołów, które pozostają – jak to określa Witosz (1997, 40) – „w relacji podobieństwa względem siebie i przyjętego wzorca, tworząc gatunek.

Opisy stylistyczne tak wyodrębnionych obiektów badań powinny mieć jednak zintegrowany charakter. Uwzględnienie wyłącznie jednej perspektywy (stacyjnej lub dynamicznej) zubaża opis o zagadnienia mieszczące się w ramach tej zaniechanej. Punktem wyjścia analiz winna być struktura tekstu (jego globalny schemat, wyznaczniki granic oraz sposób zorganizowania wewnętrznej przestrzeni tekstu – zob. modelowe analizy Witosz 1997). Właściwe charakterystyki stylistyczne mogą być wtedy poprzedzone rozważaniami na temat potencjału illokucyjnego wypowiedzi. Kwestią otwartą pozostaje zakres analiz pragmatycznych, a także ich sposób. Można mówić wyłącznie o intencjach i ich relacjach wzajemnych, przewidzianych przez normy gatunkowe lub uwzględniać inne składniki kontekstu pragmatycznego. Tekst będzie wtedy rozpatrywany zarówno dynamicznie (jako składnik działania językowego czy też jako działanie przebiegające według określonego wzorca), jak też statycznie jako wytwór tego działania, całość realizująca jakiś mniej lub bardziej konwencjonalny model struktury. W grupie pojęć operacyjnych przy tak zaprojektowanych analizach mieściłyby się: a) **model tekstu** (struktura, superstruktura w terminologii van Dijka) zawierający ramę (składnik inicjalny, składnik finalny), segmenty i relacje między nimi; b) **wzorzec tekstowy** (model działania) określający: rodzaj działania podstawowego i działań składowych, podmiot działań i ich okoliczności (por. dla przykładu wzorce dla horoskopu gazetowego).

Szeroko rozumiana analiza stylistyczna obejmowałaby więc: strukturę wypowiedzi, jej pragmatykę oraz stylistykę, czyli zbiór uwarunkowanych strukturalnie i pragmatycznie stylistycznych wyróżników (cech) wypowiedzi. Cechy stylu (nie będę w ramach tego opracowania przedstawiać tradycji użycia tego terminu w stylistyce) jawią się w tym kontekście jako kategorie ekstralingwistyczne zdefiniowane zarówno przez strukturę (modelową bądź realizowaną), jak i pragmatykę tekstu. Pozwala to wyróżnić dwie podstawowe klasy cech: cechy postulowane i cechy realizowane. Rozróżnienie takie dotyczy przede wszystkim

tekstów skonwencjonalizowanych, tekstów, których kształt jest wyznaczony przez ugruntowane normy (często skodyfikowane w poradnikach). W obrębie każdej z wymienionych klas mieszczą się cechy uwarunkowane strukturalnie i cechy o determinacji pragmatycznej. Za odrębną kategorię można na tym tle uznać cechy związane z genezą użytych środków. Zarówno repertuar cech w obrębie klas, ich nominacja, status, jak i relacje wzajemne to zespół problemów, które wymagają jeszcze przemyślenia.

Wiedza na temat cech postulowanych, a więc także znajomość norm stylistycznych funkcjonuje jako główny składnik kompetencji stylistycznej. Duża grupa owych cech to wyróżniki wspólne kilku gatunkom wypowiedzi użytkowych (być może nawet wszystkim!). W grupie cech uwarunkowanych strukturalnie mieści się szablonowość, gdyż kompozycja podstawowych gatunków wypowiedzi użytkowych podlega procesom: a) standaryzacji – określony typ tekstu jest związany ze skostniałą strukturą podstawową, warianty struktury powstają w wyniku zmiany kolejności segmentów, redukcji segmentów, wzbogacenia struktury o nowe segmenty lub kontaminacji struktur, b) stereotypizacji – określone segmenty przybierają kształt formuł lub innych klisz.

Zbiór cech uwarunkowanych pragmatycznie tworzą: perswazyjność (teksty użytkowe bardzo często pełnią funkcję impresywną), ekspresywność (Wyderka – 1990, 29 – pisze o emocjonalności), sugestywność.

Repertuar owych cech przypisywanych gatunkowi i egzemplarzom (konkretnym wypowiedziom) jest związany z potencjałem illokucyjnym wypowiedzi, a więc liczbą i hierarchią intencji.

W klasie cech związanych z genezą użytych środków mieści się zarówno potoczność (kolokwialność), jak i oficjalność czy fachowość oraz cały arsenał wyróżników, które funkcjonują na poziomie rejestrów stylistycznych, np.: pospolitość, podniosłość, żartobliwość. Określone cechy mogą mieć złożoną determinację – szablonowość na przykład da się interpretować jako wyróżnik stylistyczny uwarunkowany zarówno strukturalnie, jak i pragmatycznie (por. sposób realizacji intencji czy szerzej sposób wykonania działania językowego, czyli wybór wariantu wzorca tekstowego).

Tak skonstruowany aparat pojęciowy, choć daleki od doskonałości, pozwala traktować wypowiedzi użytkowe jako twory wielostylowe. Model gatunkowy przewiduje współistnienie kilku wyróżników tworzących wiązkę cech, a więc zespół cech powiązanych wzajemnie. Wśród reguł gatunku mieszczą się następujące zasady komponowania cech: zasada ich harmonizowania lub zestawiania antynomicznego; zasada typizowania lub indywidualizowania wypowiedzi.

Jakie zatem korzyści może przynieść stylistyce pokrewieństwo z pragmatyką? Najogólniej zmianę orientacji badawczej, czyli modyfikację głównego przedmiotu badań, zakresu i celu analiz, repertuaru pojęć i narzędzi badawczych oraz sposobu ich konceptualizacji. Oznacza to, innymi słowy, zmianę perspektywy badań.

Główny przedmiot badań stylistyki pragmatycznej sytuuje się na niższym poziomie abstrakcji w porównaniu ze stylistyką funkcjonalną, choć nie można tu mówić o całkowitej odrębności. Stylistyka pragmatyczna interesuje się gatunkami wypowiedzi, wzorcami wypowiedzi, wzorcami tekstowymi i ich realizacjami, uznając charakterystykę stylistyczną tak wyodrębnionych obiektów za główny cel. W stylistyce funkcjonalnej bada się teksty po to, by znaleźć w nich składniki tworzą bardziej abstrakcyjnego, jakim jest styl funkcjonalny.

Gdy idzie o repertuar pojęć – nie tyle ulega on zmianie, co reinterpretacji. Styl jest ujmowany jako zbiór wyróżników o determinacji strukturalnej i pragmatycznej. Analizy dotyczą zatem zarówno struktury tekstu (cechy wytworu, sposób ukształtowania i wysłowienia), jak i potencjału illokucyjnego (wyróżniki procesu, sposób wykonania działania językowego). Analizy mają, w związku z tym, charakter wielowymiarowy i relacyjny.

Uwzględnienie kontekstu pragmatycznego pozwala wprowadzić nową interpretację pojęcia wyboru. Z ogólnego nastawienia komunikacyjnego (komunikacja neutralna, emocjonalna, żartobliwa, perswazyjna itp.) może wynikać wybór celów i strategii (reguł gry z odbiorcą). Komunikacja neutralna wiąże się na ogół z zastosowaniem podstawowego wzorca tekstowego, co ogranicza pole możliwości dalszych wyborów, gdyż oznacza konieczność realizacji konwencji. W wypadku tekstów użytkowych będzie to wymóg posłużenia się realizacją standardową. Zmiana nastawienia (zwykle dotyczy ona użytkowników języka o wysokiej kompetencji komunikacyjnej i stylistycznej) i posłużenie się wzorcem alternatywnym prowadzi do znacznego poszerzenia pola możliwości wyboru.

W ramach tak pomyślanej stylistyki pragmatycznej sytuuje się przede wszystkim charakterystyka wyróżników stylistycznych gatunków użytkowych. Może ona jednak dostarczyć sprawnych narzędzi opisu utworów literackich (gatunków wypowiedzi artystycznej) stylizowanych, wprowadzających różnorodne strategie intertekstualne.

Literatura

Fix U., 1995, *Zur Berechtigung, zu Problemen und Möglichkeiten der Stilforschung*. – *Stilfragen*, Berlin – New York.

- Gajda S., 1990, *Gatunki wypowiedzi*. – Sprawozdania Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Wydział II Języka i Literatury. Seria B, Opole.
- Gajda S., 1995, red., *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Opole.
- Hoffmannová J., 1997, *Stilistika a...*, Praha.
- Kożyna M., N., 1993, *Stilistika ruskogo jazyka*, Moskwa.
- Kożyna M., N., 1997, *O sootnoszeniji stilistiki i pragmatiki*. – *Stilistika i pragmatika*, Perm.
- Mazur J., 1990, *Styl i tekst w aspekcie pragmatycznym (z zagadnień teoretyczno-metodologicznych)*, „Socjolingwistyka” IX, Katowice.
- Püschel U., 1995, *Stilpragmatik – vom praktischen Umgang mit Stil*. – *Stilfragen*, Berlin – New York.
- Sandig b., 1986, *Stilistik der deutschen Sprache*, Berlin New York.
- Sandig B., 1995, *Tendenzen der linguistischen Stilforschung*. – *Stilfragen*, Berlin New York.
- Witosz B., 1997, *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji*, Katowice.
- Wojtak M., 1990, *Z problematyki opisu stylu tekstów użytkowych na podstawie analizy ogłoszeń matrymonialnych*, „Poradnik Językowy”, z. 2.
- Wojtak M., 1991, *Z problematyki opisu stylu tekstów użytkowych*. – *Wariacja w języku*. Red. S. Gajda, Opole.
- Wojtak M., 1992a, *O początkach stylu religijnego w polszczyźnie*, „Stylistyka” I, Opole.
- Wojtak M., 1992b, rec.: B. Sandig, *Stilistik der deutschen Sprache*. Berlin New York 1986, „Stylistyka” I, Opole.
- Wojtak M., 1996, *Stylistyczne wymiary sprawności komunikacyjnej Polaków ze Wschodu*, „Stylistyka” V, Opole.
- Wojtak M., 1997/98, *Analizy stylistyczne – jak? po co? dlaczego?*, „Język Polski w Szkole” (w druku).
- Wyderka B., 1990, *Cechy składniowo-stylistyczne siedemnastowiecznej prozy publicznej. Piśmiennictwo śląskie na tle ogólnopolskim*, Opole.
- Żmigrodzka B., 1997, *Testament jako gatunek tekstu*, Katowice.